

جمع آوری گیاهان دارویی در طبیعت

جمع آوری گیاهان دارویی در رویشگاه طبیعی آنها

جهت بدست آوردن مواد اولیه به نظر کاری آسان

می آید اما در واقع این کار نیاز به شناخت و

تجربه دارد. اگر شخصی که می خواهد این نوع

گیاهان را جمع آوری کند تجربه ای در این کار

نداشته باشد خیلی آسان دو نوع گیاه شبیه به هم

را با هم اشتباه نموده و نوعی را که اصولاً ربطی

به گیاه دارویی مورد نظر ندارد به خانه آورده که

می تواند مضر یا حتی سمی باشد. بنابراین نه تنها

شناسایی دقیق گیاهی که در جستجوی آن هستیم

لازم است بلکه آشنایی با محل رویش، نیازها، و شرایط اکولوژیک آن هم از ضروریات به شمار می رود. بعضی از گیاهان در مناطق بسیار خاصی می رویند و بعضی به گیاهان دیگر متکی هستند و بعضی در خاک به خصوصی رشد می کنند. بعضی در اطراف روستاها، و یا حتی در اماکن شروع به رشد می کنند. حضور و وجود یک گیاه در طبیعت بستگی به شرایط و عوامل خاص از نقطه نظر حرارت، نزولات، نور ارتفاع از سطح دریا، مواد غذایی، آب و . . . دارد. و دخالت انسان در طبیعت از قبیل کودپاشی، زراعت، سموم و . . .

رشد این گیاهان را محدود می کند. بنابراین

برداشت و چیدن گیاهان دارویی در طبیعت

نیازمند به داشتن اطلاعات کافی برای شناخت

گیاهان، رویشگاه، بیولوژی آنها که مشخص کننده

بهترین وقت برداشت آنهاست می باشد. در مورد

جمع آوری گیاهان دارویی باید دقت کرد که:

(۱) به غیر از گیاه سالم نباید گیاه دیگری چید

(۲) گیاه نباید هیچگونه خرابی یا بریدگی داشته

باشد.

(۳) باید گیاه به خوبی رشد کند و در آغاز فصل

خشک شدن چیده شود.

۴) جمع آوری باید گونه به گونه صورت پذیرد و

هر گونه در ظرف جداگانه باشد.

سپس آنها را عمل آورد و هر چه سریعتر قبل از
پلاسیده شدن خشک شوند.

خشک کردن:

خشک کردن به معنای گرفتن تدریجی رطوبت

است. اغلب قبل از خشک کردن برای از بین بردن

گرد و خاک و آشغالها و خاک چسبیده به گیاه

لازم است گیاه در مدت کوتاهی در جریان آب

شستشو شود. خشک کردن روشهای مختلفی

دارد. در اکثر موارد از خشک کردن گیاه زیر نور

مستقیم خورشید استفاده نمی شود چون نور

خورشید باعث از بین رفتن $\frac{1}{3}$ تا $\frac{1}{5}$ مواد اولیه

شده و باعث زرد و قهوه‌ای شدن گیاه می شود.

فقط استثنائاً در بعضی موارد قرار دادن در نور

خورشید به مدت کوتاه توصیه می شود در محلی

که سرپوشیده باشد و دارای جریان هوا باشد و

یک هواکش نیز داشته باشد.

عمل خشک کردن باید آنقدر ادامه یابد تا بتوان

گیاه را کوبیده و پودر نمود و قسمتهای سخت نیز

باید در اثر خم شدن به آسانی بشکنند. بیش از

حد هم نباید گیاه را خشک نمود چون ضمن

جذب گرد و غبار مقداری از مواد فعاله موجود

در آن نیز از بین می رود و اگر هم به مقدار کافی

خشک نشود و کمی مرطوب بماند باعث می شود

تا در مدت نگهداری گندیده و خراب شود.

در تابستان: در یک محل سرپوشیده معمولاً گلها

در مدت ۳ تا ۸ روز و برگها در مدت ۴ تا ۶ روز

خشک می شوند. در پاییز و بهار باید وقت

بیشتری صرف شود. در زمستان باید گیاهان را در

اتاقی گرم قرار داد. (گیاهان در انبار در سایه در

محلی که هوا جریان داشته باشد نگهداری

می شوند.) برخی گیاهان دارویی به خاطر استفاده

از میوه‌شان کشت می‌شوند مثل رازیانه و زیره،
بعضی برای سرشاخه هایشان کشت می‌شوند مثل
آویشن و مرزنگوش که اینها را ابتدا برای مدتی
به حال خودروهای کنیم به شرطی که زیر باران و
نور آفتاب قرار نداشته باشد. در کارخانجات
صنعتی از خشک کن‌هایی استفاده می‌شود که
دارای حرارت سنج و رطوبت سنج قابل تنظیم
بوده و سیستم جریان هوا داشته باشد. اما بهترین
نتیجه را گرمای طبیعی می‌دهد.

قسمتهای گیاه را به صورت قشری نازک روی
یک بسته چوبی که قبلاً میوه و سبزیجات در آن

بوده قرار می دهیم. چون ته بسته ها مشبک است

هوا در آن جریان دارد که یک امتیاز است و هم

چنین می تون این سبدها را روی هم قرار داد.

خشک کردن گیاهان روی زمین به هیچ وجه

مناسب نیست و زیر آنها نباید روزنامه پهن کرد

بلکه باید از کاغذ سفید کاملاً تمیز استفاده کرد.

گیاهان کامل را می توان به شکل دسته آویزان کرد

طوریکه گل به طرف پایین باشد و در هوای آزاد

مثلاً کنار یک پنجره قرار بگیرد که از این روش

در گلهای تزئینی برای درست کردن دسته های

خشک استفاده می شود.

هر نوع از گیاهان باید جداگانه خشک شود تا در شناسایی آنها اشکالی ایجاد شود و بعد از خشک کردن نیز باید توجه زیادی در رابطه با انبار کردن آنها نمود.

نگهداری گیاهان:

بستگی به نوع مواد مؤثره موجود در گیاه دارد. همه داروها باید به صورت خشک در تاریک و در ظروف بسته و یا در جعبه‌های مقوایی و یا بسته کاغذی به صورت موقت نگهداری شوند و در صورتیکه مقدار آنها زیاد باشد از کیسه‌های کتان‌ی که دور از نور و رطوبت قرار داشته باشد

استفاده می گردد. به هیچ وجه نباید از مواد

پلاستیکی بری بسته بندی استفاده شود.

در انبارهای بزرگ معمولاً گیاهان در کیسه های

کاغذی یا کنفی در صندوقچه های چوبی که

ورقه های کاغذ سولفوریزه پوشاینده شده است یا

در جعبه های فلزی بر حسب نوع دارو نگهداری

می شوند.

برخی داروها در برابر رطوبت هوا بسیار حساس

هستند و به همین دلیل هم باید منحصراً در ظرف

شیشه ای قهوه ای با در پوشهای محتوی سنگ

سمباده نگه درای شوند. هر سال باید این داروها را

عوض کرد حتی اگر تماماً مورد استفاده قرار
نگرفته باشد.

بعضی قسمتهای گیاهان به وجود نور حساسند
مثل ریشه ریوند، دانه گل حضرتی، غدههای
رازک، گیاهان را که دارای اسانسهای روغنی
هستند باید به طور خاصی عمل آورد. قسمتهای
بیرون از خاک این گیاهان را نه در زمان خشک
کردن و نه پس از آن برای اینکه اسانس آن از بین
نرود قطع نمی کنند این نوع گیاهان را هم نباید
بیش از ۱ سال نگه داشت.

یکسری گیاهان به عنوان مواد اولیه داروها هستند
که باید توجه خاصی به آنها داشت مثل شاه بلوط.
با توجه به ظرافت زیاد آنها اغلب باید وضعیت
این گیاهان نگه‌داری شده به دقت مورد بررسی
قرار بگیرد تا رطوبت، کپک و حشرات که باعث
از بین رفتن ارزش دارویی می‌شوند گیاه را از بین
نبرند.

ریشه و ریزوم:

در دوره خواب گیاه یعنی زمانیکه بیشترین مواد
مؤثره در آن موجود است جمع‌آوری می‌شود.
گاهی در بهار انجام می‌دهند. بهترین هنگام برای

گیاهان دائمی حدود سالهای دوم و سوم و برای
گیاهان دو ساله پاییز سال اول است. هنگام
جمع آوری گیاهان کمیاب یک قسمت از ریشه را
در خاک رهای می کنیم تا شاید دوباره سبز شود.
ریشه و ریزوم را قبل از خشک کردن باید سریع و
به مدت کوتاهی با آب جاری شست تا گرد و
غبار شسته شود. با برس و وسایل دیگر این کار
انجام نمی شود مثلاً سنبل الطیب در سلولهای
سطحی سرشار از اسانس است.

ریشه های نازک با حرارت طبیعی خشک می شوند

طولی بریده و به عنوان مکمل از خشک کن برای

جذب رطوبت و خشکاندن استفاده می شود.

سرشاخه:

منظور قسمت انتهایی ساقه است که دارای برگ

یا برگ و گل است و یا به وسیله چاقو و یا قیچی

باغبانی چیده می شود. (به هیچ وجه نباید با دست

چید.) در گیاهانی که بزرگ هستند فقط قسمت

بالایی شاخه به طول ۲۰-۳۰ cm مورد استفاده

قرار می گیرد. زیرا قسمتهای پایین کاملاً چوبی

شده و دارای برگهای زردتری هستند.

برگ:

شامل پهنک ، دمبرگ و احتمالاً یک غلاف است.

پهنک اشکال مختلفی از قبیل خطی، بیضی،

سرنیزه‌ای ، قلبی، پیکانی و ... دارد و ممکن

است ساده یا مرکب باشد. برگها باید در زمان

آغاز گل دادن گیاه جمع آوری شوند. در این

هنگام سرشار از مواد مؤثره است. برای اینکه گیاه

یکباره عاری از برگ نشود و صدمه نبیند همه

برگهای آن را چید. برگهای جمع آوری شده باید

جوان، شاداب، سالم و عاری از علائم بیماری یا

آفت باشند و باید از تملبار کردن و مچاله نمودن

آنها در سبد یا ساک بر روی هم خودداری کرد.

برگ گیاهانی مثل بارهنگ، پنیرک، انگور فرنگی

سیاه، ختمی در صورت تلمبار شدن روی هم به

آسانی شروع به گرم شدن می کنند و برگهای گل

انگشتانه در صورت مچاله شدن گلو کوپته

موجود در خود را از دست می دهند. برای

جلوگیری از این پیشامدها لازم است گیاهان را به

صورت لایه های نازک گسترده و خشک نمایند.

در مورد گیاهان اسانس دارد باید از قرار دادن آنها

در برابر نور مستقیم خورشید یا حرارت های

مصنوعی بالاتر از 35°C اجتناب کرد.

گل:

گلها برگهای تغییر شکل یافته‌ای هستند که روی

یک شاخه کوتاه جای گرفته‌اند. گل‌های می‌توانند

به صورت ساده یا گل آذینی به شکل خوشه‌ای،

چتری، محوری، سنبله‌ای، انتهایی و . . . . باشد.

بهترین زمان جمع‌آوری گل‌ها هوای خشک و

هنگام ظهر است که گل‌ها کاملاً باز شده است.

صبح‌ها و هوای مرطوب برای این کار مناسب

نیست. گاهی این جمع‌آوری محدود به قسمتهایی

از گل می‌شود. مثلاً در پنی‌رک محدود به گلبرگ

است. گل‌ها با دست یا با کمک یک شاخه چیده

می شوند. آنها بسیار آسیب پذیرند. برای حمل و

ذخیره نمودن نباید از وسایل پلاستیکی غیر قابل

نفوذ نسبت به هوا استفاده کرد. از نقطه نظر

بیوشیمی گلها نسبت به اثرات محیط اطراف خود

حساس و آسیب پذیرند و ضمناً در مرحله خشک

کردن باید رنگ اولیه خود را حفظ کنند. هنگامیکه

به مدت طولانی انبار شوند قهوه‌ای شده و عطر

آنها تغییر می کند که در آن صورت باید آنها را

فوراً با مواد تازه تعویض کرد.

مواد مؤثره گیاهان دارویی:

این گیاه محتوی مواد مختلفی است که اکثر آنها

روی بدن انسان اثر دارند. مواد مؤثره گیاهان

دارویی ۲ نوع است:

(۱) مواد حاصل از متابولیسم اولیه یا مواد مورد

نیاز حیاتی که در همه گیاهان سبز با عمل

فتوسنتز به وجود می آید.

(۲) مواد حاصل از متابولیسم ثانویه که در اثر

جذب ازت توسط گیاه تولید می شوند.

این تولیدات ظاهرا اغلب برای گیاهان بدون فایده

هستند ولی بر عکس اثرات درمانی آنها قابل توجه

است. این مواد در حالت طبیعی به طور خالص

یافت نمی شوند و به حالت ترکیب با عناصر دیگر

که مکمل اثرات آنهاست همراه هستند. با این حال

حتی اگر گیاه داروی فقط یک ماده فعال داشته

باشد باز اثر آن روی بدن انسان مفیدتر از همان

ماده در حالت بدست آمده از سنتز شیمیایی است.

این خاصیت ارجحیت گیاه درمانی یا استفاده از

داروهایی را که ریشه گیاهی دارند به ثبوت می

رسانند.

از نظر علم شیمی نوع و جنس دارو به وسیله

مقدار مواد موجود در گروه‌های اصلی نظیر

آلکالوئید، گلوکزیدها، ساپونین‌ها، عوامل تلخ،

تانن ها، مواد معطر، اسانسهای روغنی، ترپن ها،

روغنهای چرب، گلر تونین ها، سوسیلاژهای

گیاهی، هورمونها، مواد ضد عفونی کننده گیاهی

که از مهمترین مواد هستند بررسی می شوند.

طبقه بندی گیاهان دارویی براساس اثرات

آنها:

ساختمان شیمیایی مواد مؤثره گیاهان اثر درمانی

آنها را بر حسب عملشان بر بدن انسان مشخص

می کند. بنابراین آنها را بر حسب شعاع عملشان

در گروه های معینی طبقه بندی می کنیم. همیشه

یک گیاه دارویی اثری مشخص نداشته و طیف

اثر آن می تواند زیاد یا کم شود به این معنی که
یک گیاه می تواند در درمان چندین بیماری مؤثر
باشد و بر عکس برای تقویت اثر درمانی آنها
اغلب مخلوطی از چند گیاه تهیه می شود تا
تأثیرشان چند برابر شود.

(۱) گیاهان تلخ:

داروهای گیاهی هستند که روی کار معده
خصوصاً در هنگام بی اشتها بی تأثیر می گذارند. و
انواع مختلف آنها را قبل از غذا مصرف می کنند.
مثل: شبدر آبی، ژنتیان و گیاهان تلخ معطر مثل:

درمنه ، سنبل خطائی، گیاهان تلخ قابض: برای

زکامهاست: پوست کندور انگور.

۲) گیاهان تلخ لعابدار:

این مواد روی مخاط با تشکیل رسوبات سخت

همراه با بافت پروتینی اثر می گذارد. آنها آب

موجودی بافت را گرفته و با کم و بیش خشک

کردن آن اثر ضد تورمی دراند. این مواد اغلب از

ترکیبات تانن هستند. مثل: مریم گلی، گل مینا،

ریشه باباآدم ، پوست درخت بلوط و بید، هفت

بند ، درخت گردو، آویشن.

۳) گیاهان ضد التهاب:

این موارد برای درمان زخم‌ها او کوفتگی‌ها به کار می‌روند. ورم را کاهش می‌دهند و بازسازی بافت‌های آسیب دیده را تسریع می‌کنند. مثل: بابونه و اکلیل کوهی که جراحات را التیام می‌بخشند.

خزه اثر ضد تورم دارد.

گل نرگس ضمن التیام زخم‌ها بیماری‌های پوستی را در مان می‌کند. رزمارینوس در مصارف خارجی ضد روماتیسم و توت فرنگی برای جوش صورت مفید است.

۴) گیاهان ضد نفخ:

منظور موادی هستند که اثر خوبی روی انقباضات

دردناک و حتی تشنج عضلات شکم دارند. این

مواد احساس فشار درد را کاهش داده و باعث

توقف رشد باکتری‌هایی که ایجاد تخمیر می

نمایند می‌شوند. اینها داری موادی به نام

استپاسمولیتیک هستند مثل: بابونه- مریم گل-

نعنا- اینسون- سرو کوهی- رازیانه- زیره- اکیل

کوهی

۵) گیاهان معرق:

گیاهانی که عمل تعرق را آسانتر می نمایند. مثل :
گل ماهور - بابونه، شاه تره - برگ انگور فرنگی
- ریشه بابا آدم - بنفشه وحشی.

۶) گیاهان کاهش دهنده تعرق:

گیاهانی که از تعرق زیاد جلوگیری می کنند. مثل:
مریم گلی - بلادون - برای مصرف خارجی: برگ
گردو - پوست درخت بلوط

۷) گیاهان تقویت کننده قلب:

این گروه شامل گلوکوزیدهای گیاهی هستند که
اثر تقویتی روی کار قلب دارند. این مواد آهنگ

کار قلب را تسریع می کنند. دفع آب به عنوان اثر

جنبی این مواد شناخته شده است. مثل گل برفک،

آلیچ- هلبورسیاه- آدونیس- گل انگشتانه.

۸) گیاه ضد آسم:

گیاهانی که محتوی آنها برای مبتلایان به تشنجات

ریوی همراه با آسم مفید است مثل بلادون -

تاتوره

۹) گیاهان آرام بخش:

این گیاهان و این مواد و آرام کننده در مواد

عصبی هستند. در مقایسه با داروهای شیمیایی اثر

ملایمتر و آرامتری از خود نشان می دهند مثل:

رازک، گل ساعتی - خلنک

۱۰ گیاهان ضد تصلب شرایین:

این گروه تأثیر مثبتی روی قسمتهای آسیب دیده

خون خصوصاً در زمان پیری و یا در صورت

داشتن تغذیه ناصحیح مثل مصرف بیش از حد

چربی، نداشتن فعالیت کافی و شرایط بحرانی از

خود بر جای می گذارد این داروهای گیاهی

سرشار از ویتامین C هستند و می توانند سودمند

باشند. مثل سیر، گل و برگهای سرخ و لیک ،

عرق گل سرخ ، سوفورا و دارواش.

(۱۱) گیاهان ضد فشار خون:

این گیاهان روی فشار خون بالا تأثیر می گذارند.

بر روی ناراحتی های سیستم تنظیم کننده مؤثرند.

درمان این بیماری شامل یک رژیم غذایی و

داروهای مناسب آن می باشد. در مرحله آغاز

بیماری فشار خون می توان از مسکن ها و پایین

آورنده های فشار خون مثل یولاف، زنگ چاودار،

سیر، الکلیل المللك، سرخ و لیک، رازک استفاده

کرد.

(۱۲) گیاهان معطر:

عبارتند از گیاهانی که برای بهتر کردن مزه و عطر

داروها به کار برده می‌شوند و دارای اثر

ضد عفونی کننده نیز هستند. مثل مریم گلی -

بابونه رومی - اسطوخودوس - اکلیل کوهی

(۱۳) گیاهان ضد انگل:

گیاهان که علیه انگلهای روده به کار می روند

مثل: سرخس نر - پیاز - هویچ - شاه تره - انار -

زبان رققا - که و قاز یاغی

۱۴) گیاهان ضد دیابت:

از این گیاهان به عنوان کمک درمانی در درمان

دیابت استفاده می گردد. به معنی تولید کم انسولین

در لوزالمعده یعنی جائیکه این ماده معمولاً ساخته

می شود است. این انسولینهای گیاهی

(گلوکونین ها) که مؤثرترین صورت آنها به شکل

عصاره های اسیدی می باشد در گیاهانی مثل لوبیا،

حلبوب، مورد صحرایی، و گیاه بابا آدم وجود

دارند. گیاهان تلخ مانند درمنه و ژنتیان هم مفید

هستند.

۱۵) گیاهان ضد تومور:

این گیاهان محتوی مواد ضد تومور هستند. مثل داروآش - نیلوفر آبی - خصوصاً نیلوفر مناطق جاده و آلكالوئیدهای پروانش دارای این مواد هستند.

سموم گیاهی:

امروزه گیاهان دارویی سمی که از نظر داروسازی اهمیت دارند در مزارع مخصوص بزرگی کشت می شوند مثل خشخاش - شاه دانه - گیاهان تیره سیب زمینی.

روشهایی نیز برای بالا بردن بازده کاری در رابطه

با مواد مؤثره آنها به کار گرفته می شود. در عین

حال گیاه می توان مواد سمی را در قسمت های

خاص مانند برگها و ریشه متمرکز نماید. حتی

سیب زمینی هم گل و برگ تازه آن سمی است و

برعکس غده های آن کاملاً بی خطر بوده و یک

ماده غذایی درجه اول محسوب می شوند.

مواد فعال موجود ر برخی گیاهان دارویی سموم

خطرناکی برای انسان هستند در حالیکه در

صورت مصرف آن مقدار که در طب مشخص

شده است داروهای بسیار مفیدی هستند.

برخی از سموم گیاهی به طور آنی اثر می کنند و
برخی دیگر تدریجاً و به نسبت فساد بیوشمیک
در بدن انسان اثری کنند. بسته به نوع سمیت باید
گیاه را مصرف کرد.

طریقه مصرف دارویی گیاهی:

داروهای گیاهی به شکلهای مختلفی مصرف
می شوند و بعضی مصرف خارجی دارند. مصرف

داخلی:

- (۱) باید از طریق دهان مصرف شوند
- (۲) از طرق تزریق آنها وارد بدن می شوند (محیط

استریل)

مصرف خارجی:

(۱) روی پوست به کار روند مثل کرمها، خمیرها-

پودرها - محلولها - صابونها

(۲) در حفره های بدن داخل شوند: غده اشکی-

حفره دهانی - بینی

(۳) بخور داده شوند: از طریق تنفس

جوشاندن - دم کردن - عصاره ها - خیس کردن-

شربت - پودر - قرص هم اشکال مختلف معرفی

گیاهان دارویی هستند.

جهت خرید فایل word به سایت www.kandoocn.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۵۱۱ تماس حاصل نمایید

Filename: Document1
Directory:
Template: C:\Documents and Settings\hadi tahaghoghi\Application
Data\Microsoft\Templates\Normal.dotm
Title:
Subject:
Author: yas
Keywords:
Comments:
Creation Date: 4/1/2012 10:48:00 PM
Change Number: 1
Last Saved On:
Last Saved By: hadi tahaghoghi
Total Editing Time: 0 Minutes
Last Printed On: 4/1/2012 10:48:00 PM
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 35
Number of Words: 2,080 (approx.)
Number of Characters: 11,862 (approx.)